

Proving the Similarity between the Obligation to Obey Prophet Mohammad (S) and the Obligation to Obey Imam Ali (AS) according to Shiite and Sunni Sources¹

Seyyed Mohammad Mortazavi^{*}

Aminollah Shakeri Mowahhed^{**}, Seyyed Hoseyn Seyyed Musawi^{***}

(Received on: 2020-09-09; Accepted on: 2021-10-30)

Abstract

According to the famous Shiite view, in the verse of Mobahalalah, Ali (AS) is introduced as the soul of Prophet Mohammad (S), which requires that Ali (AS) be like him in all attributes and characteristics. The main issue in this research is to demonstrate the similarity between the obligation to obey Prophet Mohammad and the obligation to obey Imam Ali (AS), that is, just as obedience to the Prophet (S) is obligatory according to the verses of the Quran, obedience to Ali (AS) is also obligatory according to the narrations quoted from the Prophet (S). In this study, we seek to prove the hypothesis that not only in Shiite sources there is evidence to verify the similarity between obedience to the Prophet (S) and obedience to Imam Ali (AS), but also in Sunni sources such arguments could be found. Evidence for this can be obtained from the following hadiths of the Prophet (S): "Whoever obeys Ali (AS) has obeyed me", "Obedience to Ali (AS) is obligatory like obedience to me", "Obedience to you is obedience to me", "Every obedience is obligatory towards the Prophet, it is also obligatory towards Ali". In this study, while examining the sources of these narrations in Shiite and Sunni works, we come to the conclusion that obedience to Ali (AS) is the same as obedience to the Prophet (S).

Keywords: Similarity, Obligation of Obedience, Prophet (S), Imam Ali (AS), Verse of Mobahalalah.

1. This article is taken from: Aminollah Shakeri Mowahhed, "Examining and Explaining the Characteristics of Being One Soul between the Holy Prophet (S) and the Commander of the Faithful (AS) in the Verse of Mobahalalah with Emphasis on Sunni Sources", 2021, PhD Thesis, Supervisor: Seyyed Mohammad Mortazavi, Faculty of Theology, Ferdowsi University, Mashhad, Iran.

* Associate Professor, Department of Islamic Teachings, Ferdowsi University, Mashhad, Iran (Corresponding Author), mortazavi-m@um.ac.ir.

** PhD Student in Islamic Teachings, Ferdowsi University, Mashhad, Iran, amin.s.2657@gmail.com.

*** Associate Professor, Department of Islamic Teachings, Ferdowsi University, Mashhad, Iran, hmosavi@um.ac.ir.

اثبات همانندی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت در منابع فریقین^۱

سید محمد مرتضوی*

امین‌الله شاکری موحد**، سید حسین سیدموسوی***

[تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۱]

چکیده

طبق نظر مشهور شیعه، در آیه مباحله علی (ع) نفس حضرت محمد (ص) معرفی شده است؛ لازمه نفسیت این دو این است که علی (ع) در همه صفات و ویژگی‌ها مانند حضرت محمد (ص) باشد. مسئله اصلی در این پژوهش اثبات همانندی پیامبر اکرم (ص) و علی (ع) در شاخص وجوب اطاعت است، یعنی همان‌گونه که طبق صریح آیات قرآن، اطاعت از پیامبر (ص) واجب است، اطاعت از علی (ع) نیز، طبق روایاتی که از پیامبر رسیده، همانند اطاعت از ایشان است و وجوب دارد. در این پژوهش به دنبال اثبات این فرضیه‌ایم که نه تنها در منابع شیعی برای اثبات همانندی پیامبر (ص) و علی (ع) در وجوب اطاعت ادله‌ای وجود دارد، بلکه در منابع اهل سنت نیز می‌توان وجود این ادله را نشان داد. ادله اثبات این شاخص را می‌توان از این احادیث پیامبر (ص) به دست آورد: «من أطاع علیاً فقد أطاعنی»، «طاعة علی فرض کطاعتی»، «طاعتک طاعتی»، «جری له من الطاعة ما جری لرسول الله»؛ در این پژوهش ضمن بررسی منابع این روایات در منابع فریقین به این نتیجه می‌رسیم که اطاعت از علی (ع) همانند اطاعت از پیامبر (ص) است.

کلیدواژه‌ها: همانندی، وجوب اطاعت، پیامبر (ص)، حضرت علی (ع)، آیه مباحله.

۱. برگرفته از: امین‌الله شاکری موحد، بررسی و تبیین شاخص‌های نفسیت میان پیامبر اکرم و امیرالمؤمنین (ع) در آیه مباحله با تأکید بر منابع اهل سنت، رساله دکتری، استاد راهنما: سید محمد مرتضوی، دانشکده الهیات، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران، ۱۴۰۰.

* دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول) mortazavi-m@um.ac.ir

** دانشجوی دکتری معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران amin.s.2657@gmail.com

*** دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران hmosavi@um.ac.ir

مقدمه

از جمله آیاتی که شیعه در اثبات عقایدش از آن استفاده می‌کند آیه مباحثه است. در این آیه خداوند خطاب به پیامبر (ص) می‌فرماید: «فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ أَبْنَاءَكُمْ وَ نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لُغْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ» (آل عمران: ۶۱) و از پیامبر (ص) و علی (ع) با تعبیر «أنفسنا» یاد می‌کند. درباره این آیه دیدگاه‌های مختلفی بین فریقین وجود دارد: عده‌ای نزول آیه درباره علی (ع) را منکرند (بلاذری، ۱۹۸۸: ۷۵؛ ابن‌قیم، ۱۴۰۷: ۲۶۴/۱؛ رشید رضا، ۱۴۱۴: ۳۲۲/۳)، و عده‌ای با پذیرش نزول، نفسیت علی (ع) و پیامبر (ص) را منکرند (ابن‌تیمیه، ۱۴۰۶: ۱۲۲/۷؛ ابوحنیفان، ۱۴۲۰: ۴۸۰/۲)، ولی شیعه با بررسی سند، نفسیت علی (ع) با پیامبر (ص) را پذیرفته است (حلی، ۱۴۰۷: ۱۷۷). یقیناً مقصود از اینکه علی (ع) نفس پیامبر است، معنای حقیقی مثلثیت و عینیت دو نفس نیست؛ بلکه مراد از نفسیت، مساوات آن دو در فضل و کمال است؛ طبق دیدگاه شیعه، علی (ع) در همه صفات و فضایل همانند پیامبر (ص) است، غیر از نبوت که با دلیل خاص خارج شده است. بنابراین، همان‌طور که در بعضی از منابع ذکر شده است، بارزترین فضیلتی که در قرآن در شأن علی (ع) نازل شده، این است که علی (ع) نفس پیامبر است (مفید، ۱۴۱۳ ب: ۳۸).

در بررسی اجمالی انجام‌شده در منابع فریقین، حدود چهل شاخص وجود دارد که پیامبر آن را هم به خود و هم به علی (ع) نسبت داده است. این شاخص‌ها را می‌توان به سه قسم شاخص‌های شخصیتی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی تقسیم کرد (البته این تقسیم‌بندی فلسفی و دقیق نیست، مثلاً می‌توان شاخصی را به اعتبارات مختلف ذیل شاخص‌های دیگر قرار داد).

بیان مسئله

یکی از شاخص‌های نفسیت و همانندی میان پیامبر (ص) و حضرت علی (ع)، شاخص وجوب اطاعت است، یعنی همان‌گونه که اطاعت و تبعیت از پیامبر (ص) طبق صریح آیات قرآن بر مسلمانان واجب است، اطاعت از علی (ع) نیز طبق روایاتی که از پیامبر

اکرم (ص) نقل شده، همانند اطاعت از پیامبر (ص) است و وجوب دارد. البته در میان اهل سنت نیز اقوالی وجود دارد که طبق آنها اطاعت از حضرت علی (ع) واجب است، به عنوان اینکه حضرت علی (ع) یکی از مصادیق «اولی الامر» است، نه به عنوان فردی خاص که پیامبر (ص) اطاعت از او را مانند اطاعت از خود بداند.

در این پژوهش به دنبال اثبات همانندی پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت هستیم، آن هم با استفاده از روایاتی که در منابع فریقین وجود دارد. این شاخص همانندی را می‌توان از چهار عبارت از روایات پیامبر (ص) استخراج کرد که در منابع فریقین ذکر شده است: «من أطاعک فقد أطاعنی»، «طاعتک طاعتی»، «جری له من الطاعة ما جری لرسول الله» و «وَ طَاعَتُهُ مَفْرُوضَةٌ كَطَاعَتِي». به طور کلی، دیدگاه‌های اهل سنت را درباره اینکه اطاعت از چه کسانی واجب است، می‌توان به چهار گروه تقسیم کرد که طبق همه این دیدگاه‌ها اطاعت از حضرت علی (ع) واجب است، ولی نه به این عنوان که اطاعت از او همانند اطاعت از پیامبر (ص) است. اقوال اهل سنت در این زمینه چنین است:

۱. زمخشری معتقد است اطاعت فقط از حاکمان برحق واجب است. وی با استناد به آیه «اولی الامر» این‌گونه استدلال می‌کند که خدا و رسولش از حاکمان جور بیزارند. بنابراین، امکان ندارد وجوب اطاعت آنها همانند اطاعت خدا و رسولش باشد (زمخشری، ۱۴۰۷: ۵۲۴/۱).

۲. دیدگاه دوم می‌گوید وجوب اطاعت فقط شامل امیران و عالمان هر دو می‌شود. قرطبی (متوفای ۶۷۱ ه.ق.) در ضمن بحث از آیه «اولی الامر» و آوردن برخی از احادیث، می‌نویسد:

درست‌ترین اقوال در این زمینه دو قول است؛ قول اول: اطاعت از حاکمان، واجب است، چون آنها صاحب امرند و حاکمیت برای آنها است. قول دوم: اطاعت از دانشمندان دین‌شناس نیز واجب است، زیرا خداوند فرمان داده تنازع را به کتاب خدا و سنت پیامبرش ارجاع دهند و کسی جز عالمان دین کیفیت رد به کتاب خدا و سنت رسول او را نمی‌شناسد (قرطبی، ۱۳۶۴: ۲۶۰/۵؛ ابن کثیر، ۱۴۰۹: ۵۱۸/۱).

اثبات همانندی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت در منابع فریقین ۶۷/

۳. اطاعت از حاکمان، سلاطین، قاضیان و هر کس که ولایت شرعیه دارد، واجب است (آلوسی، ۱۴۱۵: ۶۴/۳).

۴. فخر رازی با استناد به آیه «اولی الامر» اطاعت از اصحاب اجماع را واجب می‌داند. وی می‌گوید:

خداوند تعالی به اطاعت اولی الامر بدون هیچ قید و شرطی دستور داده است و هر که را خداوند به این صورت به اطاعتش امر کند، به طور قطع مصون از خطا است. بنابراین، اولی الامر باید از خطا مصون باشند؛ و چون در این زمان معرفت امام معصوم و دسترسی به وی امکان‌پذیر نیست، مصداق دیگری از معصوم که اجماع اهل حل و عقد از امت باشد، مراد است و این یعنی اجماع اهل حل و عقد، حجت خواهد بود (فخرالدین رازی، ۱۴۲۰: ۱۴۴/۱۰).

معناشناسی «اطاعت»

واژه «اطاعت» از ریشه «طوع» به معنای انقیاد و فرمان‌برداری است (فراهیدی، ۱۴۰۹: ماده طوع) و به نظر برخی به معنای فرمان‌برداری اختیاری در مقابل فرمان‌برداری اجباری به کار رفته است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۴: ماده طوع؛ فراهیدی، ۱۴۰۹: ماده طوع). اطاعت، بیشتر در فرمان‌برداری است با رأی و اختیار در آنچه امر شده و دعاکردن و خواندن خدا به بزرگی در آنچه منظور شده است و معنای دقیق طاعت همان به بزرگی یادکردن خدا و تسبیح و تنزیه او است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲: ماده طوع).

ادله اثبات همانندی پیامبر (ص) و علی (ع) در وجوب اطاعت

همان‌طور که گفتیم، شاخص همانندی پیامبر (ص) و علی (ع) را می‌توان از چهار عبارتی استخراج کرد که در روایات پیامبر (ص) در منابع فریقین ذکر شده است.

۱. روایت «طاعتک طاعتی»

یکی از عباراتی که دال بر همانندی وجوب اطاعت علی (ع) و پیامبر (ص) است، عبارت «طاعتک طاعتی» است که به صورت ضمیر مخاطب یا به صورت ضمیر غایب

«طاعته طاعتی» یا به صورت اسم ظاهر «طاعة علی طاعتی» بیان شده و ما در این بخش منابعش را ذکر می‌کنیم.

الف. منابع روایی شیعه

- صدوق روایتی از ابن‌عباس نقل می‌کند که در آن روایت پیامبر (ص) بعد از اینکه علی (ع) را وصی و خلیفه بعد از خود معرفی می‌کند، خطاب به علی (ع) می‌گوید: «قَوْلُكَ قَوْلِي وَ أَمْرُكَ أَمْرِي وَ طَاعَتُكَ طَاعَتِي وَ طَاعَتِي طَاعَةُ اللَّهِ وَ مَعْصِيَتُكَ مَعْصِيَتِي وَ مَعْصِيَتِي مَعْصِيَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ» (ابن‌بابویه، ۱۴۱۳: ۱۷۹/۴).
 - فرات بن ابراهیم روایتی را از سلمان فارسی نقل می‌کند که پیامبر (ص) در اثنای روایت خطاب به علی (ع) می‌گوید: «يَا عَلِيُّ طَاعَتُكَ طَاعَتِي وَ طَاعَتِي طَاعَةُ اللَّهِ» (فرات کوفی، ۱۴۱۰: ۱۰۹).
 - ابن‌عقده کوفی این عبارت را به سند دیگری از حذیفه بن یمان نقل می‌کند که پیامبر (ص) فرمود: «علی طاعته طاعتی، و معصيته معصيتی» (ابن‌عقده، ۱۴۲۴: ۵۴).
- بسیاری از دیگر منابع شیعی این عبارت را درباره علی (ع) از پیامبر (ص) نقل کرده‌اند، از جمله: ابوالصلاح حلبی (ابوالصلاح الحلبي، ۱۴۰۴: ۲۴۰)، صدوق (ابن‌بابویه، ۱۳۷۶: ۳۱؛ همو، ۱۳۹۵: ۳۷۸/۲)، علوی (علوی، ۱۴۲۸: ۱۴۷)، ابن‌شاذان (ابن‌شاذان، ۱۴۰۷: ۳۲، ح ۴۱)، شعیری (شعیری، بی‌تا: ۱۳)، طبری آملی (طبری آملی، ۱۳۸۳: ۲۰ و ۵۵).

ب. منابع روایی اهل تسنن

- حموی شافعی به دو طریق مختلف این عبارت را نقل می‌کند. در طریق اول ابویوب انصاری نقل می‌کند که روزی پیامبر (ص) در منزل من خطاب به عمار فرمود: بعد از من در امتم اختلافاتی به وجود خواهد آمد. در این اختلافات به علی (ع) رجوع کنید. اگر مردم به طرفی رفتند، و علی (ع) به طرف دیگر رفت از او تبعیت کن. در ادامه، پیامبر می‌فرماید: «يَا عِمَارُ طَاعَةُ عَلِيٍّ طَاعَتِي وَ طَاعَتِي طَاعَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ». حموی شافعی در طریق دیگر این عبارت را از حذیفه نقل می‌کند (جوینی، ۱۴۰۰: ۱۷۸/۱-۱۸۰، ح ۱۴۱ و ۱۴۲). خوارزمی (خوارزمی، ۱۴۱۴: ۱۹۳) و قندوزی

اثبات همانندی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت در منابع فریقین / ۶۹

(قندوزی، ۱۴۲۳: ۳۸۳/۱) و ابن عدیم (ابن عدیم، ۱۴۰۸: ۳۰۳۲/۷) نیز همین روایت را بدون هیچ اختلافی از ابی ایوب نقل کرده‌اند.

• ابن مغزلی در کتاب مناقب این روایت را نقل می‌کند که علی (ع) در مناقشه‌اش با اعضای شورا به منظور اثبات برتری خود برای تصدی حکومت چنین استدلال می‌کند و اعضای شورا را قسم می‌دهد به اینکه چه کسی جز من است که رسول خدا درباره‌اش چنین سخن گفته باشد: «لَأَبْعَثَنَّ إِلَيْكُمْ رَجُلًا كُنْفُسِي، طَاعْتُهُ كَطَاعَتِي، وَ مَعْصِيَتُهُ كَمَعْصِيَتِي يَغْشَاكُمْ بِالسَّيْفِ» (ابن مغزلی، ۱۴۱۴: ۱۱۷) و در ادامه همه اعضای شورا کلام علی (ع) را تأیید کردند.

۲. روایت «من اطاعك فقد اطاعني»

عبارت دیگری که دال بر همانندی وجوب اطاعت پیامبر (ص) با علی (ع) است، عبارت «من أطاعك فقد أطاعني» است. در بعضی دیگر از عبارات، نام علی (ع) به صورت اسم ظاهر نقل شده است، به این صورت که پیامبر (ص) فرمود: «من أطاع عليا فقد أطاعني».

الف. منابع روایی شیعه

این عبارت پیامبر (ص) درباره علی (ع) به وفور در منابع شیعه یافت می‌شود، از

جمله:

• فرات بن ابراهیم در تفسیرش حدیثی را از سلمان فارسی نقل می‌کند که پیامبر (ص) در بخششی از روایت خطاب به علی (ع) فرمود: «يَا عَلِيُّ فَمَنْ أَطَاعَكَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» (فرات کوفی، ۱۴۱۰: ۱۰۹).

• صدوق از طریقی دیگر این عبارت را ذیل روایتی از امام حسین (ع) این گونه نقل می‌کند که پیامبر (ص) خطاب به علی (ع) فرمود: «يَا عَلِيُّ وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ إِنَّكَ لَأَفْضَلُ الْخَلِيفَةِ [الْخَلِيفَةَ] بَعْدِي يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيي وَ إِمَامُ أُمَّتِي مَنْ أَطَاعَكَ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاكَ عَصَانِي» (ابن بابویه، ۱۳۷۶: ۶۰۴). طبق این نقل، پیامبر (ص) بعد از تصریح به خلافت و وصایت حضرت علی (ع)، اطاعت از علی (ع) را همانند اطاعت از خود می‌داند.

• شیخ مفید در کتاب *امالی* از طریقی دیگر، ذیل روایتی از یعلی بن مره، نقل کرده است که پیامبر (ص) خطاب به علی (ع) فرمود: «يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَكَلِي النَّاسِ بَعْدِي فَمَنْ أَطَاعَكَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاكَ فَقَدْ عَصَانِي» (مفید، ۱۴۱۳ الف: ۱۱۳). در این روایت بعد از اینکه پیامبر (ص) از علی (ع) به عنوان ولی بعد از خود نام می‌برد، اطاعت از علی (ص) را همانند اطاعت از خود می‌داند.

بسیاری از دیگر علمای شیعی در کتب روایی‌شان این عبارت را درباره علی (ع) از پیامبر (ص) نقل کرده‌اند، از جمله: ابن حیون (ابن حیون، ۱۴۰۹: ۲۱۷/۱)، ابوالصلاح حلبی (ابوالصلاح الحلبي، ۱۴۰۴: ۲۰۳)، طوسی (طوسی، ۱۴۱۴: ۵۵۲)، طبری آملی (طبری آملی، ۱۳۸۳: ۱۴۷)، ابن بابویه رازی (ابن بابویه رازی، ۱۴۰۸: ۳۷)، ابن شهر آشوب (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹: ۲۰۳/۳)، ابن طاووس (ابن طاووس، ۱۴۲۰: ۲۵۸)، شامی (شامی، ۱۴۲۰: ۸۰۶)، دیلمی (دیلمی، ۱۴۱۲: ۲۲۶۲). اینها فقط برخی از منابع روایی شیعی از متقدمان است که این عبارت را در روایاتشان ذکر کرده‌اند.

ب. منابع روایی اهل سنت

منابع روایی اهل سنت نیز این عبارت را در روایاتشان از پیامبر اکرم (ص) نقل کرده‌اند، از جمله:

• حاکم نیشابوری به دو سند مختلف این عبارت را نقل کرده است که ابوذر غفاری از رسول خدا (ص) نقل کرده است که ایشان به علی (ع) فرمود: «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَ مَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَ مَنْ أَطَاعَكَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَ مَنْ عَصَاكَ فَقَدْ عَصَانِي» (حاکم نیشابوری، ۱۴۱۱: ۱۳۹/۳، ح ۴۶۴۱) و در روایت دوم خطاب به اصحاب می‌فرماید: «من اطاع علیاً فقد اطاعنی» و نام علی (ع) را به صورت اسم ظاهر بیان می‌کند (همان: ۱۳۱، ح ۴۶۱۷). حاکم نیشابوری بعد از نقل این دو روایت می‌گوید: «این روایت سندش صحیح است، ولی بخاری و مسلم آن نقل نکرده‌اند» (همان).

• ابن عساکر به سه طریق مختلف این عبارت را نقل کرده است که در دو طریق با نقل حاکم نیشابوری مشترک است، و در طریق سوم ابن عساکر این گونه حدیث

اثبات همانندی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت در منابع فریقین / ۷۱

را نقل کرده است که: «قال رسول الله (ص) لعلی من أطاعک أطاعنی زاد خیثمة و من أطاعنی أطاع الله»؛ و در آخر این نقل، عبارت «من اطاعنی اطاع الله» را به نقل از خیثم بن سلیمان ذکر کرده است (ابن عساکر، ۱۴۱۵: ۳۰۶/۴۲).

● احمد بن عبدالله طبری این عبارت را به دو طریق از ابوذر غفاری نقل کرده است (طبری، ۱۳۵۶: ۶۴-۶۶).

علمای دیگری نیز از اهل سنت این عبارت را در کتبشان نقل کرده‌اند، از جمله: خیثمة بن سلیمان أطرابلسی (أطرابلسی، ۲۰۰۴: ۵)، عاصمی مکی (عاصمی مکی، ۱۴۱۹: ۳۱/۳)، عبدالله بن عدی جرجانی (جرجانی، ۱۴۰۹: ۳۴۸/۴) و متقی هندی (متقی هندی، ۱۴۰۱: ۶۱۴/۱۱).

۳. روایت «جری له من الطاعة ما لرسول الله»

عبارت بعدی که دال بر همانندی وجوب اطاعت علی (ع) و پیامبر اکرم (ص) است، «جری له من الطاعة ما لرسول الله» است که منابعش را ذکر می‌کنیم.

الف. منابع روایی شیعی

کلینی در کافی این روایت را از امام صادق (ع) درباره فضیلت علی (ع) نقل کرده است که حضرت می‌فرماید: «فَضَّلُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (ع) مَا جَاءَ بِهِ أَخَذُ بِهِ وَ مَا نَهَى عَنْهُ أَتَيْهِ عَنْهُ جَرَى لَهُ مِنَ الطَّاعَةِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) مَا لِرَسُولِ اللَّهِ (ص)» (کلینی، ۱۴۰۷: ۱۹۸/۱). محمد بن حسن صفار نیز در بصائر الدرجات این روایت را با همین طریق نقل کرده است (صفار، ۱۴۰۴: ۱۹۹).

ب. منابع روایی اهل سنت

این عبارت بعد از بررسی و جست‌وجوی بسیار، در منابع روایی اهل سنت یافت نشد.

۴. روایت «طاعته مفروضة كطاعتي»

عبارت دیگری که دال بر همانندی وجوب اطاعت پیامبر (ص) و علی (ع) است و بعضی از منابع روایی شیعه و سنی آن را نقل کرده‌اند، «طاعته مفروضة كطاعتي» یا

«طاعة علی فرض کطاعتی» یا «طاعة علی مفترضة» است که در ادامه منابعش را می‌آوریم.

الف. منابع روایی شیعه

• فرات بن ابراهیم در کتاب تفسیرش این روایت را از امام صادق (ع) نقل کرده است که حضرت در جواب پرسش ابی‌مریم در تفسیر آیه «اولی الامر» فرمودند: «كَانَتْ طَاعَةٌ عَلِيٍّ مُفْتَرَضَةً [مَفْرُوضَةً] قَالَ كَانَتْ طَاعَةٌ رَسُولِ اللَّهِ (ص) خَاصَّةً مُفْتَرَضَةً لِقَوْلِ اللَّهِ مَنْ يَطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اطَاعَ اللَّهَ وَكَانَتْ طَاعَةٌ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ طَاعَةٌ رَسُولِ اللَّهِ (ص)» (فرات کوفی، ۱۴۱۰: ۱۰۸).

• صدوق در کتابش این روایت را به نقل جابر بن عبدالله انصاری از پیامبر اکرم (ص) آورده است که حضرت فرمود: «قَالَ يَا مَعْشَرَ النَّاسِ أَقْبَلْ إِلَيْكُمْ خَيْرُ النَّاسِ بَعْدِي وَهُوَ مَوْلَاكُمْ طَاعَتُهُ مَفْرُوضَةٌ كَطَاعَتِي وَمَعْصِيَتُهُ مُحَرَّمَةٌ كَمَعْصِيَتِي» (ابن بابویه، ۱۳۷۶: ۳۵۸).

• کراجکی روایتی را از پیامبر (ص) نقل می‌کند که ایشان خطاب به اصحاب فرمود: «خداوند همه را امر کرده است که از من اطاعت کنند و از دستورهای من سرپیچی نکنند». ایشان در ادامه می‌فرماید: «فَرَضَ عَلَيْكُمْ مِنْ طَاعَتِهِ طَاعَةَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بَعْدِي كَمَا فَرَضَ عَلَيْكُمْ مِنْ طَاعَتِي» (کراجکی، ۱۴۱۰: ۱۳/۲).

ب. منبع روایی اهل سنت

یگانه منبعی که از اهل سنت به ما رسیده و این روایت را از پیامبر (ص) نقل کرده، شیخ حسام‌الدین المردی الحنفی است که می‌گوید:

قال رسول الله صلى الله عليه وآله: طاعة علي فرض کطاعتی، معصيته كمعصيتي، و هو وصيي و وارثي و هو مني و أنا منه، حبه إيمان و بغضه كفر، محبه محبي و مبغضه بغضي، و هو مولی من أنا مولاه و أنا مولی كل مسلم و مسلمة و أنا و هو أبوا هذه الأمة (مردی حنفی، بی‌تا: ۱۲۶).

اثبات همانندی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت در منابع فریقین / ۷۳

در این روایت پیامبر (ص) اطاعت از علی (ع) را همانند اطاعت از خودش واجب می‌داند.

بررسی سند روایت حاکم نیشابوری

بررسی سند تمام روایات در این نوشتار نمی‌گنجد. با توجه به اینکه خود حاکم نیشابوری مدعی است روایتی که نقل کرده صحیح‌السند است، در اینجا روات این حدیث را از منظر کتب رجالی اهل سنت بررسی می‌کنیم و در صورت اثبات صحیح‌السند بودن این روایت، از روایات دیگر به عنوان مؤید این روایت استفاده می‌کنیم و به این ترتیب، همانندی پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت اثبات خواهد شد. سند روایت حاکم نیشابوری چنین است:

حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلِيمَانَ الْبُرْسِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، ثنا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى، ثنا بَسَّامُ الصَّيْرَفِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمْرٍو الْفُقَيْمِيِّ، عَنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ ثَعْلَبَةَ، عَنِ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

بررسی راویان

الف. ابوالعباس محمد بن یعقوب؛ ذهبی درباره‌اش می‌نویسد: «مردم برای یادگرفتن روایت به او مراجعه می‌کردند و به او سند می‌دادند و هیچ کس در راست‌گویی و صحت آنچه از او شنیده است، تردیدی ندارد» (ذهبی، ۱۴۱۳ الف: ۴۵۲/۱۵).

ب. ابراهیم بن سلیمان برنسی؛ خطیب بغدادی درباره‌اش می‌نویسد: «ابراهیم بن سلیمان، حافظ بود و به نقل حدیث عنایت داشت». ابن یونس گفته است: «او یکی از حافظانی بود که روایت را خوب نقل، و حفظ می‌کرد». ابن جوصا گفته: «او از سرچشمه‌های حدیث بود» (همو، ۱۴۰۷: ۴۵۲/۲۰).

ج. محمد بن اسماعیل بخاری؛ ذهبی درباره‌اش می‌گوید: «بخاری، شیخ‌الاسلام و پیشوای حافظان بود. او در هوش، دانش، تقوا و عبادت سرآمد زمانش بود» (همو، ۱۴۱۹: ۱۰۴/۲).

د. یحیی بن یعلی؛ یحیی بن یعلی که بخاری و ابوحاتم از او روایت نقل کرده‌اند، ثقه است (همو، ۱۴۱۳ ب: ۳۷۹/۲).

ه. بسام بن عبدالله الصیرفی؛ ذهبی وی را از ثقات (همان: ۲۶۵)، و ابن حجر او را از راست‌گویان برشمرده است (عسقلانی، ۱۴۰۶: ۱۲۱/۱).

و. حسن بن عمرو الفقیمی؛ ذهبی و ابن حجر او را از ثقات دانسته‌اند (ذهبی، ۱۴۱۳ ب: ۳۲۸/۱؛ عسقلانی، ۱۴۰۶: ۱۶۲/۱).

ز. معاویه بن ثعلبه؛ ابن حبان بستی شافعی نام او را در زمره راویان ثقه آورده است (تمیمی بستی، ۱۳۹۵: ۴۱۶/۵).

با توجه به اینکه تمام راویانِ روایتی که حاکم نیشابوری ذکر کرده از منظر کتب رجالی اهل سنت از ثقات‌اند، پس این روایت صحیح‌السند است و به روایات دیگر می‌توان به عنوان مؤید این روایت اشاره کرد که به تقویت مضمون روایت حاکم نیشابوری می‌انجامد.

نتیجه

برای اثبات نفست و همانندی پیامبر (ص) و علی (ع) در وجوب اطاعت، به چهار عبارت پیامبر (ص) در روایات استناد شده است: «من اطاعک فقد اطاعنی»، «طاعتک طاعتی» «جری له من الطاعة ما جرى لرسول الله» «طاعة علی فرض کطاعتی»؛ دو عبارت اول به‌وفور در منابع شیعه یافت می‌شود و شهرت روایی دارد. بعضی از علمای اهل سنت نیز مانند حاکم نیشابوری، ابن عساکر، خوارزمی، ابن مغازلی، عاصمی مکی و حموی شافعی آنها را نقل کرده‌اند؛ اما دو عبارت آخر نه‌تنها در منابع اهل سنت یافت نمی‌شود، بلکه در منابع شیعه نیز به‌ندرت نقل شده‌اند؛ با بررسی این چهار عبارت که در منابع فریقین ذکر شده است به این نتیجه می‌رسیم که با استناد به منابع اهل سنت نیز می‌توان نفست و همانندی پیامبر (ص) و علی (ع) را در وجوب اطاعت به دست آورد. در اثبات این مطلب می‌توان به روایاتی استناد کرد که از حاکم نیشابوری نقل شده و خود او این روایات را صحیح می‌داند. همچنین، می‌توان به روایات دیگر به عنوان مؤید اشاره کرد.

منابع

قرآن کریم.

ألوسی، محمود بن عبد الله (۱۴۱۵). روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی، محقق: عبد الباری عطیه، بیروت: دار الکتب العلمیة، الطبعة الأولى.

ابن تیمیہ، تقی الدین أبو العباس (۱۴۰۶). منهاج السننة النبویة فی تقص کلام الشیعة القدریة، محقق: محمد رشاد سالم، ریاض: جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، الطبعة الأولى.

ابن حیون، نعمان بن محمد (۱۴۰۹). شرح الأخبار فی فضائل الأئمة الأطهار (ع)، قم: دفتر انتشارات اسلامی.

ابن شاذان، محمد بن احمد (۱۴۰۷). مائة منقبة من مناقب أمير المؤمنين والأئمة من ولده (ع) من طریق العامة، قم: مدرسة الإمام المهدي (عج)، الطبعة الأولى.

ابن شهر آشوب، محمد بن علی (۱۳۷۹). مناقب آل أبي طالب (ع)، قم: علامه، چاپ اول.

ابن عدیم، عمر بن احمد (۱۴۰۸). بغیة الطلب فی تاریخ حلب، محقق: سهیل زکار، بیروت: مؤسسة البلاغ.

ابن عساکر، علی بن حسن (۱۴۱۵). تاریخ مدینة دمشق، تحقیق: علی شیری، بیروت: دار الفکر للطباعة والنشر والتوزیع.

ابن عقده، احمد بن محمد (۱۴۲۴). فضائل أمير المؤمنين (ع)، قم: دلیل ما، چاپ اول.

ابن قیم، محمد بن أبی بکر (۱۴۰۷). جلاء الأفهام فی فضل الصلاة علی محمد خیر الأنام، محققین: شعیب الأرنؤوط و عبد القادر الأرنؤوط، کویت: دار العروبة، الطبعة الثانية.

ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (۱۴۰۹). تفسیر القرآن العظیم، محقق: محمد حسین شمس الدین، بیروت: دار الکتب العلمیة، الطبعة الأولى.

ابن مغزلی، علی بن محمد (۱۴۱۴). مناقب أمير المؤمنين علی بن أبی طالب رضی الله عنه، محقق: أبو عبد الرحمن ترکی، صنعاء: دار الآثار، الطبعة الأولى.

ابن بابویه رازی (منتجب الدین)، علی بن عبیدالله (۱۴۰۸). الأربعون حديثاً عن أربعين شيخاً من أربعين صحابياً فی فضائل الإمام أمير المؤمنين (ع)، قم: مدرسة الإمام المهدي (عج).

ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۶). الأموال، تهران: کتابچی، چاپ ششم.

- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۹۵). *کمال الدین و تمام النعمة*، تهران: انتشارات اسلامیه، چاپ دوم.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳). *من لا یحضره الفقیه*، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم.
- ابن طاووس، علی بن موسی (۱۴۲۰). *طرف من الأنباء والمناقب*، مشهد: تاسوعا، الطبعة الأولى.
- ابو الصلاح الحلبي، تقی بن نجم (۱۴۰۴). *تقريب المعارف*، قم: الهادی، الطبعة الأولى.
- ابو حیان، محمد بن یوسف (۱۴۲۰). *البحر المحيط فی التفسیر*، محقق: محمد جمیل صدقی، بیروت: دار الفکر.
- أطرابلسی، خيثمة بن سليمان (۲۰۰۴). *من حديث خيثمة بن سليمان*، مصر: شركة أفق للبرمجيات، الطبعة الأولى.
- بلاذري، أحمد بن يحيى (۱۹۸۸). *فتوح البلدان*، بیروت: دار مكتبة الهلال.
- تميمي بستی، ابو حاتم محمد بن حبان (۱۳۹۵). *الثقات*، تحقیق: السيد شرف الدين أحمد، بیروت: دار الفکر، الطبعة الأولى.
- جرجاني، عبد الله بن عدی (۱۴۰۹). *الكامل*، بیروت: دار الفکر للطباعة والنشر والتوزيع، الطبعة الثالثة.
- جوينی، ابراهيم بن محمد (۱۴۰۰). *فرائد السمطين*، بیروت: مؤسسة محمودی.
- حاکم نیشابوری، محمد بن عبد الله (۱۴۱۱). *المستدرک علی الصحیحین*، محقق: مصطفى عبد القادر عطا، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- حلی، حسن بن یوسف (۱۴۰۷). *نهج الحق و كشف الصدق*، قم: دار الهجرة.
- خوارزمی، موفق بن احمد (۱۴۱۴). *المناقب*، تحقیق: الشيخ مالک محمودی، قم: مؤسسة النشر الإسلامی.
- دیلمی، حسن بن محمد (۱۴۱۲). *إرشاد القلوب إلى الصواب*، قم: الشريف الرضي، الطبعة الأولى.
- ذهبی، محمد بن احمد بن عثمان (۱۴۰۷). *تاریخ الإسلام ووفیات المشاهیر والأعلام*، تحقیق: عمر تدمری، بیروت: دار الکتب العربی.
- ذهبی، محمد بن احمد بن عثمان (۱۴۱۳ الف). *الکاشف فی معرفة من له رواية فی الکتب الستة*، تحقیق: محمد عوامه، جده: دار القبلة للثقافة الإسلامية.
- ذهبی، محمد بن احمد بن عثمان (۱۴۱۳ ب). *سیر أعلام النبلاء*، تحقیق: شعيب الأرناؤوط و محمد نعیم العرقسوسی، بیروت: مؤسسة الرسالة، الطبعة التاسعة.

اثبات همانندی حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) در وجوب اطاعت در منابع فریقین / ۷۷

- ذهبی، محمد بن احمد بن عثمان (۱۴۱۹). *تذکره الحفاظ*، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲). *مفردات الفاظ القرآن*، بیروت: بی نا، الطبعة الاولى.
- رشید رضا، محمد (۱۴۱۴). *تفسیر القرآن الحکیم؛ المنار*، بیروت: دار المعرفة.
- زمخشری، محمود بن عمر (۱۴۰۷). *الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل و عیون الأقابیل فی وجوه التأویل*، بیروت: دار الکتب العربی، الطبعة الثالثة.
- شامی، یوسف بن حاتم (۱۴۲۰). *الدر النظیم فی مناقب الأئمة اللہامیم*، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- شعیری، محمد بن محمد (بی تا). *جامع الأخبار*، نجف: مطبعة حیدریة.
- صفار، محمد بن حسن (۱۴۰۴). *بصائر الدرجات فی فضائل آل محمد صلی الله علیهم*، قم: مکتبة آية الله المرعشی النجفی.
- طبری آملی، عماد الدین أبی جعفر (۱۳۸۳). *بشارة المصطفى لسبعة المرتضى*، نجف: المکتبة الحیدریة.
- طبری، احمد بن عبد الله (۱۳۵۶). *ذخائر العقبی*، قاهره: مکتبة القدسی.
- طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴). *الأمالی*، قم: دار الثقافة، الطبعة الاولى.
- عاصمی مکی، عبد الملك بن حسین (۱۴۱۹). *سمط النجوم العوالی فی أنباء الأوائل والتوالی*، بیروت: دار الکتب العلمیة.
- عسقلانی، أحمد بن علی بن حجر (۱۴۰۶). *تقریب التهذیب*، تحقیق: محمد عوامه، سوریه: دار الرشید.
- علوی، محمد بن علی بن الحسین (۱۴۲۸). *المناقب، کتاب العتیق*، قم: دلیل ما.
- فخر الدین رازی، محمد بن عمر (۱۴۲۰). *التفسیر الکبیر*، بیروت: دار إحياء التراث العربی، الطبعة الثالثة.
- فرات کوفی، فرات بن ابراهیم (۱۴۱۰). *تفسیر فرات الکوفی*، تهران: مؤسسه الطبع والنشر فی وزارة الإرشاد الإسلامی، الطبعة الاولى.
- فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹). *کتاب العین*، قم: هجرت، چاپ اول.
- قرطبی، محمد (۱۳۶۴). *الجامع لاحکام القرآن*، قاهره: دار الکتب العربی.
- قرطبی، محمد بن احمد (۱۳۶۴). *الجامع لأحكام القرآن*، تهران: ناصر خسرو، چاپ اول.
- قندوزی، سلیمان بن ابراهیم (۱۴۲۳). *ینابیع المودة لذوی القربی*، محقق: علی بن جمال اشرف حسینی، قم: منظمة الاوقاف والشؤون الخیریة.
- کراجکی، محمد بن علی (۱۴۱۰). *کنز الفوائد*، محقق: عبد الله نعمة، قم: دار الذخائر.

- کلینی، محمد بن یعقوب (١٤٠٧). *الکافی*، تهران: اسلامیه، الطبعة الرابعة.
- متقی الهندی، علاء الدین علی بن حسام الدین (١٤٠١). *کنز العمال فی سنن الأقوال والأفعال*، بیروت: مؤسسة الرسالة، الطبعة الخامسة.
- مردی حنفی، حسام الدین (بی تا). *فی آل محمد*، نسخة مكتبة السيد الأشکوری.
- مفید، محمد بن محمد (١٤١٣ الف). *الأمالی*، قم: کنگره شیخ مفید، چاپ اول.
- مفید، محمد بن محمد (١٤١٣ ب). *الفصول المختارة*، محقق: علی میرشریفی، قم: کنگره شیخ مفید.

References

The Holy Quran

Abu al-Salah al-Halabi, Taghi ibn Najm. 1984. *Taghrib al-Maaref (Approximation of Teachings)*, Qom: Al-Hadi, First Edition. [in Arabic]

Abu Hayyan, Mohammad ibn Yusof. 2000. *Al-Bahr al-Mohit fi al-Tafsir (The Vast Sea in the Interpretation of the Quran)*, Researched by Mohammad Jamil Sedghi, Beirut: Thought Institute. [in Arabic]

Alawi, Mohammad ibn Ali ibn al-Hosayn. 2007. *Al-Managheb, al-Ketab al-Atigh (Virtues, Antique Book)*, Qom: Dalil Ma. [in Arabic]

Alusi, Mahmud ibn Abdollah. 1995. *Ruh al-Maani fi Tafsir al-Quran al-Azim wa Sab' al-Mathani*, Researched by Abd al-Bari Atiyah, Beirut: Scientific Books Institute, First Edition. [in Arabic]

Asemi Makki, Abd al-Malek ibn Hosayn. 1999. *Samt al-Nojum al-Awali fi Anba al-Awael wa al-Tawali*, Beirut: Scientific Books House. [in Arabic]

Asghalani, Ahmad ibn Ali ibn Hajar. 1986. *Taghrib al-Tahzib*, Researched by Mohammad Awamah, Syria: Al-Rashid House. [in Arabic]

Atrablosi, Khaythamah ibn Solayman. 2004. *Men Hadith Khaythamah ibn Solayman*, Egypt: Horizon Software Company, First Edition. [in Arabic]

Balazori, Ahmad ibn Yahya. 1988. *Fotuh al-Boldan*, Beirut: Al-Helal Library House. [in Arabic]

Deylami, Hasan ibn Mohammad. 1992. *Ershad al-Gholub ela al-Sawab (Guidance of Hearts towards Rightness)*, Qom: Sharif Razi, First Edition. [in Arabic]

Fakhr al-Din Razi, Mohammad ibn Omar. 2000. *Al-Tafsir al-Kabir (Great Exegesis)*, Beirut: Arab Heritage Revival House, Third Edition. [in Arabic]

Farahidi, Khalil ibn Ahmad. 1989. *Ketab al-Ayn (Book of Eye)*, Qom: Hejrat, First Edition. [in Arabic]

Forat Kufi, Forat ibn Ibrahim. 1990. *Tafsir Forat al-Kufi*, Tehran: Printing and Publishing Foundation in the Ministry of Islamic Guidance, First Edition. [in Arabic]

Ghonduzi, Solayman ibn Ibrahim. 2003. *Yanabi al-Mawaddah le Zawi al-Ghorba (Springs of Affection for Relatives)*, Researched by Ali ibn Jamal Ashraf Hosayni, Qom: Endowment and Charity Affairs Organization. [in Arabic]

- Ghortobi, Mohammad ibn Ahmad. 1985. *Al-Jame le Ahkam al-Quran (Collection of the Quranic Rulings)*, Tehran: Naser Khosro, First Edition. [in Arabic]
- Ghortobi, Mohammad. 1945. *Al-Jame le Ahkam al-Quran (Collection of the Quranic Rulings)*, Cairo: Arabic Book House. [in Arabic]
- Hakem Neyshaburi, Mohammad ibn Abdollah. 1991. *Al-Mostadrak ala al-Sahihayn*, Researched by Mostafa Abd al-Ghader Ata, Beirut: Scientific Books House. [in Arabic]
- Helli, Hasan ibn Yusof. 1987. *Nahj al-Hagh wa Kashf al-Sedgh*, Qom: Al-Hejrah House. [in Arabic]
- Ibn Adim, Omar ibn Ahmad. 1988. *Boghyah al-Talab fi Tarikh Halab (History of Aleppo)*, Researched by Soheyl Zakkar, Beirut: Al-Balagh Institute. [in Arabic]
- Ibn Asaker, Ali ibn Hasan. 1995. *Tarikh Madinah Demashgh (History of the City of Damascus)*, Researched by Ali Shiri, Beirut: House of Thought for Printing, Publishing and Distribution. [in Arabic]
- Ibn Babewayh Razi (Montajab al-Din), Ali ibn Obaydollah. 1988. *Al-Arbaun Hadithan an Arbain Shaykhan men Arbain Sahabiyan fi Fazael al-Imam Amir al-Momenin (Forty Hadiths Narrated by Forty Sheikhs from Forty Companions about the Virtues of the Commander of the Faithful)*, Qom: Imam al-Mahdi (AS) School. [in Arabic]
- Ibn Babewayh, Mohammad ibn Ali. 1993. *Man la Yahzoroh al-Faghih (The One Who Doesn't Have Access to a Jurist)*, Qom: Islamic Publication Office, Second Edition. [in Arabic]
- Ibn Babewayh, Mohammad ibn Ali. 1997. *Al-Amali*, Tehran: Ketabchi, Sixth Edition. [in Arabic]
- Ibn Babewayh, Mohammad ibn Ali. 2016. *Kamal al-Din wa Tamam al-Nemah (Completion of the Religion and Perfection of the Grace)*, Tehran: Islamic Publications, Second Edition. [in Arabic]
- Ibn Ghayyem, Mohammad ibn Abi Bakr. 1987. *Jala al-Afham fi Fazl al-Salah ala Mohammad Khayr al-Anam (Clarification of Understandings in the Merit of Prayer on Mohammad, the Best of People)*, Researched by Shoayb al-Arnaut & Abd al-Ghader al-Arnaut, Kuwait: Al-Orubah Institute, Second Edition. [in Arabic]
- Ibn Hayyun, Noman ibn Mohammad. 1989. *Sharh al-Akhbar fi Fazael al-Aemmah al-Athar (AS) (Explanation of the Narrations on the Virtues of the Pure Imams (AS))*, Qom: Islamic Publications Office. [in Arabic]

- Ibn Kathir, Ismail ibn Omar. 1989. *Tafsir al-Quran al-Azim (Interpretation of the Great Quran)*, Researched by Mohammad Hosayn Shams al-Din, Beirut: Scientific Books Institute, First Edition. [in Arabic]
- Ibn Maghazeli, Ali ibn Mohammad. 1994. *Managheb Amir al-Momenin Ali ibn Abi Taleb Raziya Allah anh (The Virtues of the Commander of the Faithful, Ali ibn Abi Talib, May God Be Pleased with Him)*, Researched by Abo Abd al-Rahman Torki, Sanaa: Institute of Literature First Edition. [in Arabic]
- Ibn Oghdah, Ahmad ibn Ahmad. 2003. *Fazael Amir al-Momenin (Virtues of the Commander of the Faithful)*, Qom: Dalil Ma, First Edition. [in Arabic]
- Ibn Shahr Ashub, Mohammad ibn Ali. 2000. *Managheb Al Abi Taleb (AS) (Virtues of Abi Taleb's Family)*, Qom: Allameh, First Edition. [in Arabic]
- Ibn Shazan, Mohammad ibn Ahmad. 1987. *Meat Manghabah men Managheb Amir al-Momenin wa al-Aemmah men Woldeh (AS) men Tarigh al-Ammah (One Hundred Virtues of the Commander of the Faithful and the Imams of His Descendants (AS) Narrated by the Sunnis)*, Qom: Imam Mahdi (AS) School, First Edition. [in Arabic]
- Ibn Tawus, Ali ibn Musa. 2000. *Taraf men al-Anba wa al-Managheb (An Excerpt of Narrations & Virtues)*, Mashhad: Tasua, First Edition. [in Arabic]
- Ibn Taymiyyah, Taghi al-Din Abu al-Abbas. 1986. *Menhaj al-Sonnah al-Nabawiyah fi Naghz Kalam al-Shiah al-Ghadariyah (The Method of the Prophetic Biography in Refuting the Words of the Qadarite Shiites)*, Researched by: Mohammad Rashad Salem, Riyadh: Imam Mohammad ibn Saud Islamic University, First Edition. [in Arabic]
- Jorjani, Abdollah ibn Adi. 1989. *Al-Kamel (The Completion)*, Beirut: House of Thought for Printing, Publishing and Distribution, Third Edition. [in Arabic]
- Jowayni, Ibrahim ibn Mohammad. 1980. *Faraed al-Semtayn*, Beirut: Al-Mahmudi Institute. [in Arabic]
- Karajaki, Mohammad ibn Ali. 1990. *Kanz al-Fawaed (Treasure of Benefits)*, Researched by Abdollah Nemah, Qom: Heritage House. [in Arabic]
- Kharazmi, Mowaffagh ibn Ahmad. 1994. *Al-Managheb (Virtues)*, Researched by Al-Sheikh Malek al-Mahmudi, Qom: Islamic Publishing Corporation. [in Arabic]
- Kolayni, Mohammad ibn Yaghub. 1987. *Al-Kafi*, Tehran: Islamiyyah, Fourth Edition. [in Arabic]

- Mardi Hanafi, Hesam al-Din. n.d. *Fi Al Mohammad (On Family of the Prophet)*, The Copy of the Library of Al-Sayyed al-Ashkuri. [in Arabic]
- Mofid, Mohammad ibn Mohammad. 1993 a. *Al-Amali*, Qom: Sheikh Mofid Congress, First Edition. [in Arabic]
- Mofid, Mohammad ibn Mohammad. 1993 b. *Al-Fosul al-Mokhtarah (Selected Chapters)*, Researched by Ali Mir Sharifi, Qom: Sheikh Mofid Congress. [in Arabic]
- Mottaghi al-Hendi, Ala al-Din Ali ibn Hesam al-Din. 1981. *Kanz al-Ommal fi Sonan al-Aghwal wa al-Afaal (The Treasure of Workers in the Traditions of Words and Deeds)*, Beirut: Al-Resalah Institute, Fifth Edition. [in Arabic]
- Ragheb Isfahani, Hosayn ibn Mohammad. 1992. *Mofradat Alfaz al-Quran (Dictionary of Quranic Terms)*, Beirut: n.pub, First Edition. [in Arabic]
- Rashid Reza, Mohammad. 1994. *Tafsir al-Quran al-Hakim; al-Menar*, Beirut: Knowledge House. [in Arabic]
- Saffar, Mohammad ibn Hasan. 1984. *Basaer al-Darajat fi Fazael Al Mohammad (S) (Insights Degrees in the Virtues of the Family of Mohammad)*, Qom: Ayatollah Marashi Najafi Library. [in Arabic]
- Shairi, Mohammad ibn Mohammad. n.d. *Jame al-Akhbar (Corpus of Narrations)*, Najaf: Heydariyah Press. [in Arabic]
- Shami, Yusof ibn Hatam. 2000. *Al-Dorar al-Nazim fi Managheb al-Aemmah al-Lahamim*, Qom: Islamic Publications Office. [in Arabic]
- Tabari Amoli, Emad al-Din Abi Jafar. 1964. *Besharat al-Mostafa le Shiah al-Mortaza (Good News of Mustafa to the Shiites of Morteza)*, Najaf: Al-Haydariyah Press. [in Arabic]
- Tabari, Ahmad ibn Abdollah. 1938. *Zakhaer al-Oghba (Provisions of the Hereafter)*, Cairo: Al-Ghodsi Press. [in Arabic]
- Tamimi Basti, Abu Hatam Mohammad ibn Habban. 1975. *Al-Theghat (The Trustworthy)*, Researched by Al-Sayyed Sharaf al-Din Ahmad, Beirut: House of Thought, First Edition. [in Arabic]
- Tusi, Mohammad ibn al-Hasan. 1994. *Al-Amali*, Qom: House of Culture, First Edition. [in Arabic]
- Zahabi, Mohammad ibn Ahmad ibn Othman. 1987. *Tarikh al-Islam wa Wafayat al-Mashahir wa al-Alam (History of Islam and the Deaths of Figures and*

Luminaries), Researched by Omar Tadmori, Beirut: Arabic Book House. [in Arabic]

Zahabi, Mohammad ibn Ahmad ibn Othman. 1993 a. *Al-Kashef fi Marefah Man lahu Rewayah fi al-Kotob al-Settah (Kashef in Recognizing Those Who Have Narrations in the Authentic Six)*, Researched by Mohammad Awamah, Jeddah: House of Qeblah for Islamic Culture. [in Arabic]

Zahabi, Mohammad ibn Ahmad ibn Othman. 1993 b. *Seyr Alam al-Nobala (Lives of the Noble Figures)*, Researched by Shoayb al-Arnaut & Mohammad Naim al-Arghasusi, Beirut: Al-Resalah Institute, Ninth Edition. [in Arabic]

Zahabi, Mohammad ibn Ahmad ibn Othman. 1999. *Tazkerah al-Hoffaz*, Beirut: Scientific Books House. [in Arabic]

Zamakhshari, Mahmud ibn Omar. 1987. *Al-Kashshaf an Haghaegh Ghawamez al-Tanzil wa Oyun al-Aghawil fi Wojoh al-Tawil (Discovering the Facts about the Mysteries of Revelation and the Prominent Sayings on the Aspects of Interpretation)*, Beirut: Arabic Book Institute, Third Edition. [in Arabic]